

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

Πρόκληση ἡ πράγμα ἀδιάφορο γιά τόν πιστό;(*)

Τοῦ Χωρεπισκόπου Ἀρσινόης
κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Ἐκφράζω τήν ἰδιαίτερη χαρά μου γιατί γιά δεύτερη φορά μοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νά βρεθῶ μαζί σας, παλαιότερους καί νεώτερους συναδέλφους χημικούς, γιά τή γιορτή τοῦ προστάτη ἁγίου μας. Εἶναι καί μιά εὐκαιρία βύθισης στό παρελθόν, ἀναγκαία ὅσο προχωροῦμε στά χρόνια, γιά ἀναπόληση ὥραίων παλαιῶν ἡμερῶν. Εὐχαριστῶ θερμά, γι' αὐτό, τό Συμβούλιο τοῦ Συλλόγου «Οἱ φίλοι τοῦ Ἁγίου Μενίννου τοῦ Κναφέως», πού μέ κάλεσαν τόσο γιά τή Θεία Λειτουργία ὅσο καί γιά τήν ὁμιλία αὐτή.

Ὅπως καί πρόπερσι, ὅμως, ἔτσι καί φέτος δυσκολεύτηκα στήν ἐπιλογή τοῦ θέματος πού ἔπρεπε νά παρουσιάσω. Θᾶ ἔπρεπε τό θέμα νά ἄπτεται τῶν ἐνδιαφερόντων μας, τόσο ὡς ἐπιστημόνων χημικῶν, ὅσο καί ὡς θρησκευομένων ἀνθρώπων. Παρόλο πού ὑπάρχουν πολλά καί σύγχρονα τέτοια θέματα πού κινοῦνται στά ὅρια τῆς Ἐπιστήμης καί τῆς Θεολογίας, ὅπως π.χ. τό πρόβλημα τῶν γενετικά μεταλλαγμένων τροφίμων, ἡ κλωνοποίηση, οἱ μεταμοσχεύσεις, θέματα πού σχετίζονται γενικά μέ τό ἀνθρώπινο γονιδίωμα, καί ἄλλα, προτίμησα τελικά νά συμπροβληματισθῶ μαζί σας σ' ἓνα παλαιότερο θέμα πού λίγο – πολύ ὅλοι κατέχουμε καί πού, ἀπό πολλούς, κατά καιροῦς, παρεξηγήθηκε. Τό θέμα, ὅπως ἤδη ἀνακοινώθηκε, ἀναφέρεται στή θεωρία τῆς ἐξέλιξης τοῦ Δαρβίνου, τό ὁποῖο στέγασα κάτω ἀπό τόν τίτλο «Θεωρία τῆς ἐξέλιξης: Πρόκληση ἡ πράγμα ἀδιάφορο γιά τόν πιστό;»

Προτίμησα τό θέμα αὐτό, ὅχι μόνο γιατί λίγο – πολύ ὅλοι τό κατέ-

*) Ὁμιλία στό Σύλλογο «Οἱ φίλοι τοῦ Ἁγίου Μενίννου τοῦ Κναφέως», προστάτου τῶν Χημικῶν, Ἀθήνα 20.11.2005.

χουμε, αλλά και για άλλους λόγους: Συχνά – πυκνά, αυτό επανέρχεται στην επικαιρότητα. Στά σχολεία, τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα, διδάσκεται στο μάθημα της Βιολογίας, ενώ στο υπόβαθρο της θεωρίας, στο από ποῦ προήλθαν οἱ πρῶτοι ὀργανισμοὶ γιὰ νὰ ξεκινήσει ἡ ἀέννησι ἐξέλιξι, βρίσκεται ἡ Χημεία μέ τή σύνθεση ἀπλῶν στην ἀρχή καί σύνθετων, στή συνέχεια, μορίων, μακρομορίων καί συσσωματωμάτων. Ἐξάλλου, ἡ θεωρία ἐπικαλεῖται ἐνδείξεις ἀπό τή Συγκριτική Βιοχημεία γιὰ νὰ στηρίξει τήν ὑπόθεσή της γιὰ τήν ἐξέλιξι τῆς ζωῆς, καθώς ὀργανισμοί, πού παρουσιάζουν βιοχημική ὁμολογία, θεωροῦνται ὅτι σχετίζονται μεταξύ τους ἐξελικτικά¹.

Οἱ ἀναφορές μου καί ἡ βιβλιογραφία μου εἶναι κυρίως Δυτικές. Οἱ Ὀρθόδοξοι, συνήθως, δέν ἀσχολοῦνται μέ τό θέμα αὐτό, ἐνῶ κάποιοι, ἀπό τούς λίγους Ὀρθοδόξους πού ἀσχολοῦνται μέ τό θέμα, τηροῦν μιά ἀπολογητική ἢ πολεμική στάση.

Ὁ ὅρος «ἐξέλιξι τῶν ὀργανισμῶν» σημαίνει, ὡς γνωστόν, τή βαθμιαία μεταβολή πού ὑπέστησαν τά διάφορα εἶδη τῶν ὀργανισμῶν μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου καί πού συνεχίζουν, ἀκόμα νά ὑφίστανται. Μέ τήν ἐξέλιξι ἐξηγεῖται, σύμφωνα μέ τήν ἀντίστοιχη θεωρία, ἡ ὕπαρξι τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν ζωϊκῶν καί φυτικῶν εἰδῶν πού ὑπάρχουν σήμερα· τό ὅτι δηλ. ἀπό τούς πολύ ἀπλούς ὀργανισμούς, πού ἐμφανίστηκαν στή γῆ πρίν ἀπό πολλά ἑκατομμύρια χρόνια, δημιουργήθηκαν, μέ βαθμιαῖες μεταβολές, πολυπλοκότεροι ὀργανισμοί, διαφορετικοί ἀπ' ἐκείνους ἀπό τούς ὁποίους προήλθαν². Οἱ πρῶτοι ὀργανισμοί θεωρεῖται ὅτι προήλθαν πρίν ἀπό πολλά ἑκατομμύρια χρόνια, ἀπό ἐνώσεις πού ὑπῆρχαν στή φύσι, κάτω ἀπό πολύ εὐνοϊκές συνθῆκες, πού ἐπικρατοῦσαν σέ κάποια περίοδο. Ἡ ἐξέλιξι τῶν ὀργανισμῶν, συνεχίζεται, ἔκτοτε, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐμφανίζονται στή γῆ διάφορα εἶδη.

Ἀναμφίβολα ἡ θεωρία τῆς ἐξέλιξης εἶναι ἡ πιά σημαντική θεωρία τῆς Βιολογίας. Ἡ θεωρία αὐτή χώρισε τόν κόσμον, κατά τόν 19ο αἰῶνα, σέ δύο ἀντίθετα στρατόπεδα καί συνεχίζει μέχρι σήμερα νά

1. Ὑπηρεσίας Ἀνάπτυξης Προγραμμάτων, Ὑπουργεῖο Παιδείας Κύπρου: «Βιολογία» Γ' Λυκείου, Λευκωσία 1990, σελ. 219.

2. Ὅπως πιά πάνω, σελ. 193.

ἐπηρεάζει πολλές περιοχές της σκέψης. Τό ὄνομα τοῦ Δαρβίνου ἀναφέρεται, συχνά, μαζί μέ ἐκεῖνα τοῦ Μάρξ καί τό Φρόϋδ, ἐνῶ τό ἔτος 1859, κατά τό ὁποῖο δημοσιεύθηκε τό ἔργο του «Περί τῆς καταγωγῆς τῶν εἰδῶν», θεωρεῖται ὡς σημαντικός σταθμός στήν ἱστορία τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἰδέα τῆς ἐξέλιξης ἄλλαξε τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι ἀντιλαμβάνονταν τή φύση καί ἐπηρέασε τίς ἀπόψεις τους γιά τόν ἄνθρωπο, καθώς καί γιά τή σχέση τοῦ Θεοῦ πρός τή φύση.

Ἰδέες γιά τήν ἐξέλιξη παρουσιάστηκαν καί πρίν τόν Δαρβίνο, καί πολλές παρατηρήσεις καί σχετικές ὑποθέσεις βρίσκονταν στό κέντρο τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος πολύ πρίν τόν 19ο αἰῶνα. Τόν 4ο π.Χ. αἰῶνα, ὁ Ἀριστοτέλης, παρόλο πού δέν ἐννοοῦσε τήν ἐξέλιξη ὅπως ἐμεῖς, ἔγραφε: «Ἡ φύση προχωρεῖ μέ πολύ ἀργά βήματα ἀπό τά ἄψυχα στά ἔμψυχα, κατά τέτοιο τρόπο, ὥστε νά εἶναι ἀδύνατο νά χαράξεις μιάν ἀκριβή γραμμή διαχωρισμοῦ, καθώς καί νά ὀρίσεις σέ ποιά μεριά τῆς διαχωριστικῆς αὐτῆς γραμμῆς πρέπει νά καταταγεῖ μιᾷ ἐνδιάμεση μορφή. Ἔτσι, μετά τά ἄψυχα ἀντικείμενα ἀνεβαίνοντας στήν κλίμακα συναντᾷς τά φυτά». Καί καταλήγοντας συμπεραίνει: «Πράγματι παρατηρεῖται μιᾷ συνεχῆς ἄνοδος ἀπό τά φυτά στά ζῶα»³.

Ἀργότερα, τόν 18ο αἰῶνα, ὁ Linnaeus ὑποστήριξε τήν ἰδέα ὅτι ὑπῆρχαν οὐσιαστικές ἀναλογίες μεταξύ φυτῶν καί ζώων⁴. Τήν ἴδια περίοδο ὁ Ἑρασμος Δαρβίνος, ὁ προπάππος τοῦ Κάρολου Δαρβίνου, ἦταν τόσο πεπεισμένος ὅτι τά φυτά παρουσιάζουν μεγάλες ἀναλογίες πρός τά ζῶα, ὥστε σ' ἓνα του ποίημα, τό 1789, ἔγραφε ὅτι «δέν ἔβλεπε κανένα λόγο γιατί τά πρῶτα ἔντομα νά μή εἶχαν ἀναπτυχθεῖ ἀπό τό «στίγμα» τῶν ἀνθέων»⁵.

Ὁ Lamarck κατά τόν 19ο αἰῶνα, ἀλλά πρίν ἀπό τό Δαρβίνο, ἐξέφρασε τήν πεποίθηση ὅτι τό ζωϊκό βασίλειο προῆλθε ἀπό τό νερό. Σύμφωνα μέ τόν Lamarck, «τό νερό εἶναι τό πραγματικό λίκνο ὁλό-

3. Τό ἀπόσπασμα εἶναι ἀπό τό βιβλίο «The Nature of Science» τοῦ Frederick Aiken, «Heinemann Educational Books», 1984 p.p. 28-30.

4. John Hedley Brooke: «Precursors of Darwin?», in «The Crisis of Evolution», The Open University Press, p.13.

5. Ὡπως πρὸ πάνω, σελ. 12.

κληρου τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Ἀκόμα καί σήμερα», λέει, «τά λιγότερο τέλεια ζῶα ζοῦν μόνο στό νερό... κι εἶναι ἀποκλειστικά στό νερό πού ἡ φύση πέτυχε τή δημιουργία τῶν πιό ἀπλῶν ὀργανισμῶν, ἀπ' ὅπου ὅλα τά ἄλλα εἶδη προῆλθαν στή συνέχεια»⁶.

Ταυτόχρονα γινόταν ἀπό τότε ἀντιληπτό πώς, ἂν ἴσχυε ἡ ἐξέλιξη, θά ἔπρεπε νά γινόταν ἐπίσης δεκτό ὅτι ἡ γῆ εἶχε πάρα πολύ μεγάλη ἡλικία. Ἡ ἐξελικτική διαδικασία εἶναι μιά ἐξαιρετικά ἀργή μέθοδος πού ἀναπτύσσεται καί δίνει ἐμφανῆ ἀποτελέσματα μέσα σέ ἑκατομμύρια χρόνια. Γι' αὐτό καί σέ συνάρτηση πρός τίς πρῶτες ἐπιστημονικές κρούσεις γιά τή θεωρία τῆς ἐξέλιξης, πολύ πρὶν τόν Δαρβίνο, παρατηρήθηκαν καί ἐπιστημονικές συζητήσεις γύρω ἀπό τήν ἡλικία τῆς γῆς. Τό 1660, ὁ ἐπίσκοπος James Ussher, ἀντίθετος πρός τήν ἰδέα τῆς ἐξέλιξης, στηριζόμενος στήν Ἀγία Γραφή, πού τήν ἐξηγοῦσε κατὰ γράμμα, καί στούς γενεαλογικούς καταλόγους πού ἐκτίθενται ἐκεῖ, ὑπολόγισε τό χρόνο δημιουργίας τῆς γῆς. Αὐτό συνέβη, κατὰ τόν Ussher, τό 4004 π.Χ. Ἄν τά πρῶτα κεφάλαια τῆς Γένεσης ἐρμηνευτοῦν κατὰ γράμμα, ἂν μιά μέρα τῆς δημιουργίας ἐκληφθεῖ ὡς ἓνα 24ωρο, ἂν δέν ὑπῆρξαν παραλείψεις κάποιων κρίκων στά παρατιθέμενα ἐκεῖ γενεαλογικά δένδρα, τότε καταλήγουμε, κατὰ τόν Ussher, στό ὅτι ὁ κόσμος δημιουργήθηκε τό 4004 π.Χ., πρὶν ἀπό 6009 χρόνια δηλαδή. Ὡστόσο ὅχι μόνον ἡ θεωρία τῆς ἐξέλιξης, ἀλλά καί κάποιες ἀπλές ἐπιστημονικές μέθοδοι, πού δέν σχετίζονται καθόλου μέ τήν ἐξέλιξη, ὅπως ἡ χρονολόγηση μέ βάση τούς δακτυλίους πού παρουσιάζονται στούς κορμούς τῶν δένδρων, δείχνουν ὅτι ἡ γῆ εἶναι πολύ μεγαλύτερης ἡλικίας.

Ἀπό τήν ἄλλην, ἡ ἐξέλιξη συνεπάγεται συνεχῆ ἀλλαγὴ, ἔστω καί ἀργή. Οἱ ἀντιτιθέμενοι στή θεωρία, θά ἔπρεπε νά ἀποδείξουν ὅτι δέν παρατηρεῖται καμιά μεταβολή στά εἶδη. Μέ βάση αὐτή τή σκέψη τό 1887, δύο χρόνια πρὶν ἀπό τήν δημοσίευση τοῦ ἔργου τοῦ Δαρβίνου «Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν εἰδῶν», ὁ Philip Gosse δημοσίευσε βιβλίο μέ τόν τίτλο: «Ὁμφαλός: Μιά προσπάθεια γιά λύση τοῦ Γεωλογικοῦ κόμβου». Στό ἐρώτημα: «Εἶχε ὁ Ἀδάμ ὀμφαλό, παρόλο πού δέν εἶχε γεννηθεῖ ἀπό μιά γυναίκα, ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι;», ὁ Gosse

6. E. Mayr, «Lamarck Revisited», in «Journal of the History of Biology», 1972, 5,1, p 60.

ἀπαντᾷ: «Ἀσφαλῶς καί εἶχε. Ὁ Θεός τόν δημιουργήσε ὅπως εἶχε ὑπόψη του νά γεννιοῦνται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι». Δέν ἦταν δηλ. νοητό, σ' ἓνα πού ἀπέρριπτε τήν ἰδέα τῆς ἐξέλιξης, νά δεχτεῖ σ' ἓνα κρίκο τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους μιά διαφορά πού νά μή συναντᾶται στούς ἄλλους. Προσπαθώντας νά ἐξηγήσει καί τήν ἡλικία τῆς γῆς σύμφωνα μέ τούς ὑπολογισμούς τοῦ Ussher, ὁ Gosse ὑποστήριζε πώς τά δένδρα, πού δημιουργήσε ὁ Θεός, ἦσαν πλήρη δένδρα μέ δακτυλίους στόν κορμό τους. Δέν φύτεψε σπόρους ὥστε οἱ δακτύλιοι νά μετροῦν τήν ἡλικία τους. Ὡς ἐκ τούτου, συμπέρανε ὁ Gosse, παρόλο πού ἡ γῆ δημιουργήθηκε τό 4004 π.Χ., ἂν προσπαθήσουμε νά καθορίσουμε ἐπιστημονικά τήν ἡλικία τῆς, αὐτή παρουσιάζεται μεγαλύτερη⁷.

Σ' αὐτό τό κλίμα καί μ' αὐτό τό προϋπάρχον ὑπόστρωμα, καί μέ τίς πληροφορίες ἀπό τά ἀπολιθώματα νά αὐξάνουν μέ πολύ γρήγορο ρυθμό, παρουσιάστηκε ὁ Δαρβίνος μέ τή θεωρία του. Ἦταν ἡ πρώτη συστηματική θεωρία ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου θέματος πού ὑποστηριζόταν ἀπό πολλές ἐπιστημονικές μαρτυρίες.

Ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου

Ἡ θεωρία τῆς ἐξέλιξης τοῦ Δαρβίνου ἦταν τό ἀποτέλεσμα μακροχρόνιων παρατηρήσεών του καί ἑνός πεντάχρονου ταξιδιοῦ του σ' ὅλο τόν κόσμο. Κατά τή διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ του, ὁ Δαρβίνος εἶχε τήν εὐκαιρία νά δεῖ τή φύση σ' ὅλη της τήν ἀγριότητα: Εἶδε μεγάλα ζῶα νά καταβροχθίζουν μικρότερα, λύκους νά ξεσκίζουν πρόβατα καί λιοντάρια νά σπαράζουν βοοειδῆ. Ἐγίνε μάρτυρας τοῦ ἀνελέπτου πολέμου μεταξύ τῶν ἰθαγενῶν καί τῶν εὐρωπαίων κατακτητῶν στή Ν. Ἀμερική. Τέλος, ἔγινε μάρτυρας καί ἑνός ἰσχυρότατου σεισμοῦ, πού εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν καταστροφή ἑνός περίφημου καθεδρικοῦ ναοῦ. Μετά ἀπό ὅλα αὐτά δέν μπορούσε ὁ Δαρβίνος νά πιστεύει στή σταθερότητα τῆς φύσης, καί τή ρύθμισή της ἀπό τό Θεό⁸. Ἡ τυφλή

7. «Real Science and Real Faith», ed. R.J. Berry, 1991, p. 133.

8. John Hedley Brooke: «Darwin», in «The Crisis of Evolution», The Open University Press, p. 63.

τύχη καί ἡ ἐπικράτηση τοῦ ἰσχυροτέρου ἦσαν οἱ κύριες ἔννοιες πού ἀναπτύχθηκαν μέσα του.

Οἱ πῖο πάνω παρατηρήσεις ὁδήγησαν τόν Δαρβίνο στή διατύπωση τῆς θεωρίας του πού συνοψίζεται στά ἑξῆς:

α) Μεταξύ τῶν ἀτόμων ἑνός εἶδους, ζωϊκοῦ ἢ φυτικοῦ, ὑπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία, ἐξ αἰτίας τῆς ἀνάμιξης τοῦ γενετικοῦ ὕλικου κατὰ τήν ἀμφιγονική ἀναπαραγωγή. Τά χαρακτηριστικά τῶν ὀργανισμῶν αὐτῶν κληρονομοῦνται στούς ἀπογόνους τους. (Σήμερα ξέρουμε πώς κι οἱ μεταλλάξεις εἶναι αἰτία τῆς ποικιλομορφίας, πού προσφέρει καί δυνατότητες γιά τήν ἐξέλιξη τῶν ὀργανισμῶν).

β) Ἐφόσον παράγονται περισσότεροι ἀπόγονοι ἀπ' ὅσους μποροῦν νά ἐπιζήσουν, λόγω ζωϊκοῦ χώρου καί διαθέσιμης τροφῆς, μεταξύ τους ἀναπτύσσεται ἕνας ἀγώνας γιά ἐπιβίωση. Στόν ἀγώνα αὐτό ἐπιβιώνουν ἐκεῖνα τά ἄτομα πού ἔχουν χαρακτηῖρες τέτοιους πού τά καθιστοῦν καλύτερα προσαρμοσμένα στό περιβάλλον ὅπου ζοῦν. Ἐπιλέγονται δηλ. ἀπό τή φύση καί ἐπιζοῦν τά καλύτερα προσαρμοσμένα ἄτομα (**φυσική ἐπιλογή**).

γ) Τά ἄτομα μέ τούς εὐνοϊκοῦς χαρακτηῖρες, ἀναπαραγόμενα, κληροδοτοῦν στήν ἐπόμενη γενιά τούς χαρακτηῖρες αὐτούς. Μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου ἡ φυσική ἐπιλογή ὁδηγεῖ στήν ἐμφάνιση ὀργανισμῶν πού εἶναι ἀρκετά διαφορετικοί ἀπό τούς πῖο παλιούς προγόνους τους, τόσο διαφορετικοί πού συχνά ἀναγνωρίζονται ὡς ξεχωριστό εἶδος. Ὅρισμένα ἄτομα ἑνός πληθυσμοῦ, μέ ἕνα σύνολο χαρακτήρων, μπορεῖ νά εὐνοηθοῦν ἀπό μιά ἀλλαγὴ στό περιβάλλον καί νά προσαρμοστοῦν σ' αὐτό μέ διαφορετικό τρόπο ἀπ' ὅ,τι ἄλλα ἄτομα. Ἔτσι ἀπό τήν ἴδια ἀρχική ὁμάδα ὀργανισμῶν εἶναι δυνατό νά ἐξελιχθοῦν δυό ἢ περισσότερα διαφορετικά εἶδη.⁹

Ὁ νέος τρόπος σκέψης πού εἰσάγει ἡ θεωρία τῆς ἐξέλιξης εἶναι ξεκάθαρος: Προηγουμένως ὅλες οἱ μορφές τῶν ζώντων ὀργανισμῶν ἐθεωροῦντο σταθερές καί ἀναλλοίωτες. Ἡ φυσική τάξη ἐθεωρεῖτο

9. Ὑπηρεσίας Ἀνάπτυξης Προγραμμάτων, Ὑπουργεῖο Παιδείας Κύπρου: «Βιολογία» Γ' Λυκείου, Λευκωσία 1990, σελ. 198-199. Βλέπε καί Ian G. Barbour, «Religion in an Age of Science», SCM Press, 1990. Volume 1, p. 154.

κατά βάση στατική και αμετάβλητη. Μέ την εξελικτική ιδέα ή φύση είναι δυναμική και μέ μεταβαλλόμενο χαρακτήρα, άφου σύνθετες μορφές ζωής προκύπτουν άπό άπλούστερες.

Ο Δαρβίνος ήταν πεπεισμένος ότι ή θεωρία του θα ήπρεπε νά περιλάβει και τόν άνθρωπο μαζί μέ τά άλλα ζωά, μά ταυτόχρονα καταλάμβαινε πώς κάτι τέτοιο θα συνιστοῦσε τό πιο επίμαχο και τό πιο άμφιλεγόμενο σημείο της. Γι' αυτό και στην έργασία του **«Περί τής καταγωγής τών ειδών»** υπαινίχθη άπλως ότι ή εξέλιξη θα μπορούσε νά ρίξει φως στην καταγωγή του ανθρώπου. Αυτό και μόνο ήταν άρκετό γιά νά καταστήσει τό έρώτημα γιά τό ανθρώπινο είδος άναπόσπαστο τμήμα της συζήτησης.

Στά 1863, ό Lyell δημοσίευσε την έργασία του «Antiquity of Man», στην όποία άποδεχόταν τίς πληροφορίες πού προέρχονταν άπό τά άπολιθώματα και παραδεχόταν τό εύλογο της θεωρίας του Δαρβίνου. Έπέμενε, όμως, ότι «ή εμφάνιση του ανθρώπου άπαιτούσε ένα αίφνίδιο άλμα, τό όποιο θα μπορούσε νά συμβεί σ' ένα έντελως νέο επίπεδο».¹⁰

Ο Wallace, επιστήμονας σύγχρονος του Δαρβίνου, άπέρριπτε ότι τά ανθρώπινα χαρακτηριστικά μπορούσαν νά προκύψουν μέ τή φυσική επιλογή και δεχόταν πώς κάποια ύπερφυσική δύναμη πρέπει νά είχε επέμβει στο κρίσιμο σημείο της ανθρώπινης εξέλιξης¹¹. Βαθμιαία, ώστόσο, ή άπροθυμία της αντιμετώπισης του ανθρώπου ως προϊόντος της φυσικής επιλογής ύπερπηδήθηκε. Χαρακτηριστικά ό Thomas Huxley στο έργο του «Man's place in Nature», πού δημοσιεύτηκε τό 1863, διατεινόταν, ότι τά χαρακτηριστικά του ανθρώπου τόν τοποθετούν ξεκάθαρα στην ίδια γραμμή μέ τά ζωά.

Νομίζω πώς εκφεύγει τών στόχων αυτής της όμιλίας ή αναλυτική παράθεση του «γενεαλογικού δένδρου» πού καταρτίστηκε γιά την εξελικτική προέλευση του ανθρώπου και πού ξεκινά άπό τόν Αίγυπτιοίθηκο, τριάντα έκατομμύρια χρόνια πριν, και φτάνει στον homo sapiens sapiens, κάπου τριάντα χιλιάδες χρόνια πριν.

10. Peter J. Bowler, «Evolution - The History of an Idea», University of California Press, p. 229.

11. Όπως πιο πάνω, σελ. 230.

Τό 1871 ο Δαρβίνος δημοσίευσε την περίφημη εργασία του «**Η καταγωγή του ανθρώπου**», η οποία συνιστούσε την πρώτη κύρια προσπάθεια εξήγησης των καταβολών του ανθρώπου με εξελικτικούς όρους. Προφανώς, ο Δαρβίνος χρειαζόταν να πείσει ότι η διαφορά μεταξύ των πνευματικών δυνάμεων του ανθρώπου και των ζώων ήταν ποσοτική και όχι ποιοτική. Ο άνθρωπος μπορεί να υπερέχει των ζώων, μά αν προήλθε από αυτά με την εξελικτική διαδικασία, οι ήθικες και πνευματικές του δυνάμεις θά είναι μόνον προεκτάσεις των δικών τους δυνάμεων. Ο Δαρβίνος θά έπρεπε να αποδείξει ότι η βελτίωση αυτών των χαρακτηριστικών κατά τη διαδικασία μετάβασης από τα ζώα στον άνθρωπο, όφειλόταν μόνο σε φυσικές διαδικασίες και δέν υπήρχε ανάγκη κάποιας υπερφυσικής έπιστάσις. Χρειαζόταν μόνο η τυφλή φυσική διαδικασία.

Καί πράγματι, ο Δαρβίνος έπεχείρησε αυτή την απόδειξη. Ίσχυριζόταν ότι τα ζώα παρουσιάζουν πραγματική έξυπνάδα κι ότι επιδεικνύουν όλο τό φάσμα των συγκινήσεων, περιλαμβανομένων του θυμού, του δέους, της όκνηρίας και άλλων· ότι επικοινωνούν μεταξύ τους με μιά μορφή γλώσσας, κι ότι παρουσιάζουν ήθικά ένστικτα πού τούς έπιτρέπουν να εργάζονται γιά τό καλό των άλλων μελών του είδους¹². Πολλοί, τότε, διεφώνησαν μαζί του. Ο P.J. Bowler, από τό Queen's University του Μπέλφαστ, λέει, ότι ο Δαρβίνος έξόγκωσε πάρα πολύ κάποιες ανθρώπινες ιδιότητες των ζώων. Η συμπεριφορά των ζώων, σύμφωνα με τον Bowler, είναι κυρίως ένστικτώδης και βασίζεται, συνήθως, στην αρχή « trial and error», δηλ. «δοκιμή και λάθος». Έπιπλέον οι ένστικτώδεις άναρθρες κραυγές πολλών ζώων δέν μπορούν να συγκριθούν με την πολύ πιο πολύπλοκη χρήση ήχων πού δηλώνουν άφηρημένες έννοιες, πράγμα πού συνιστά τή βάση της πραγματικής γλώσσας.

Ο Δαρβίνος αποδίδει την ανάπτυξη της ανθρώπινης ευφυΐας στη φυσική επιλογή, έπειδή κάτι τέτοιο του ήταν χρήσιμο. Σημειώνει, όμως, ότι η πραγμάτωση της φυσικής επιλογής στην περίπτωση του ανθρώπου, έγινε μέσω της υιοθέτησης της όρθιας στάσης των μα-

12. Όπως πιο πάνω, σελ. 234.

κρινῶν προγόνων μας. Μετά από αυτό τό σημείο καμπῆς, ὁ Δαρβίνος θεωρεῖ τήν αὔξηση τῆς ἀνθρώπινης εὐφυΐας ὡς φυσικό ἐπακόλουθο τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, δεκαπέντε αἰῶνες προηγουμένως, εἶχε προλάβει τόν Δαρβίνο σ' αὐτή τήν ἰδέα, ὅτι δηλ. ἡ μετάβαση στόν διποδισμό ἦταν τό καθοριστικό σκαλοπάτι τῆς ἐμφάνισης τοῦ ἀνθρώπου.

Σύμφωνα μέ τόν Δαρβίνο οἱ ἠθικές ἀξίες εἶναι προϊόν τῆς ἀνθρώπινης κοινωνικῆς ἐξέλιξης. Καθώς ἡ ζωή σέ κοινωνικές ὁμάδες εἶναι κάτω τό φυσικό, ἡ ἐξελικτική διαδικασία μπορεῖ νά πετύχει μ' αὐτό τόν τρόπο ἠθικά ἀποτελέσματα. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς εὐφυΐας ἐπιτρέπει, ἀπλῶς, στίς ἠθικές ἀξίες νά φανοῦν εὐκρινῶς¹³.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ὁ Δαρβίνος, παρόλο πού θεωρεῖ τόν ἄνθρωπο ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐξελικτικῆς διαδικασίας, ἀναγνωρίζει ἕνα σημείο καμπῆς σ' αὐτή τήν πορεία, τή μετάβαση στό διποδισμό. Ἡ πλειοψηφία, ἐν τούτοις, τῶν σύγχρονων τοῦ Δαρβίνου ἐπιστημόνων, ὅπως ὁ G.J. Romanes καί ἄλλοι, πιστεύουν σέ προοδευτικά συνεχῆ στάδια πνευματικῆς καί ἠθικῆς ἐξέλιξης, χωρίς κανένα σημείο καμπῆς.

Ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου, ὡς ἐκ τούτου, εἴτε τμηματικά εἴτε στό σύνολό της, ἔγινε «σημεῖον ἀντιλεγόμενον» ὄχι μόνο ἀνάμεσα στόν ἀπλό κόσμο, ἀλλά ἀνάμεσα καί στούς ἐπιστήμονες.

Πιστεύω ὅτι πίσω ἀπό τή θεωρία αὐτή τῆς Βιολογίας μπορούμε νά ἀναγνωρίσουμε κάποιες φιλοσοφικές θέσεις τοῦ Δαρβινισμού. Καί πράγματι, ἡ ὑπόθεση τοῦ Huxley ὅτι «ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι τό ἀποτέλεσμα ἀπρόσωπων καί χωρίς σκοπόν δυνάμεων», τί ἄλλο εἶναι παρά μιά φιλοσοφική θέση; Μέ κανένα τρόπο δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὡς ἐπιστημονικό συμπέρασμα.

Ὁ καθηγητής Langdon Gilkey ἀποδίδει στόν Δαρβινισμό δύο φιλοσοφικές θέσεις:

α) Ἀέναν κίνηση: Ὅλα τά εἶδη καί οἱ μορφές ζωῆς ἐξελίσσονται

13. Langdon Gilkey: «Evolution and the Doctrine of Creation», «Science and Religion», edited by Ian G. Barbour, 1968, p.111.

σέ κάτι άλλο. Αυτό θυμίζει τή φιλοσοφική θέση του Ἡράκλειτου: «Τά πάντα ρεῖ». Νομίζω πώς εἶναι σ' ὅλους φανερό ὅτι ἡ προσπάθεια ἐξήγησης τῆς προέλευσης τῶν ζώντων ὁργανισμῶν, περιλαμβανομένου τοῦ ἀνθρώπου, μέ ἓνα ἐνιαῖο Νόμο τῆς Μηχανικῆς, ὅπως γίνεται γιά τήν ἐξήγηση τῆς προέλευσης τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος καί τῆς ἐμφάνισης τῶν ὀρέων καί τῶν κοιλάδων, προϋποθέτει φιλοσοφικές ἀρχές μᾶλλον, παρά ἐπιστημονικές θεωρίες.

β) Ὑποδίδεται, ὕστερα, στόν Δαρβινισμό καί ἀπόλυτη ἀπουσία σκοποῦ. Χωρίς ἀμφιβολία ἡ ἀξιολόγηση τοῦ ἀνθρώπου, ἀπό τή θεωρία τοῦ Δαρβίνου, προϋποθέτει μιᾶ μεγάλη φιλοσοφική καί ὄχι ἐπιστημονική ὑπόθεση. Καί ἐξηγοῦμαι: Οἱ δεινόσαυροι ἦλθαν καί παρῆλθαν χωρίς κανένα σκοπό καί χωρίς καμία αἰτία, παρά μόνο αὐτή τῆς ἀένναης ἀλλαγῆς ἀπό κατώτερους σέ ἀνώτερους ὁργανισμούς καί τοὺς νόμους τῆς ἐπιβίωσης τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἡ θέση τοῦ Δαρβινισμοῦ ὅτι ἔτσι θά συμβεῖ καί μέ τόν ἄνθρωπο, πού ἐμφανίστηκε καί θά ἐξαφανιστεῖ κάτω ἀπό τήν ἐπίρροια τῶν δυό αὐτῶν τυφλῶν θεοτήτων, συνιστᾷ ξεκάθαρα μιᾶ φιλοσοφική ἄποψη¹⁴.

Πέραν τῶν πιό πάνω, ἡ χρήση τοῦ ὅρου «**ἡ ἐπιβίωση τοῦ ἰσχυροτέρου**», πού εἶναι συχνή σήμερα, προκειμένου νά δικαιολογήσει μιᾶ ἀνταγωνιστική οἰκονομία, ἐνισχύει τή φιλοσοφική ὄψη τῆς θεωρίας.

Ὁ Ian Barbour λέει ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου συνιστᾷ μιάν τριπλῇ πρόκληση στόν παραδοσιακό Χριστιανισμό:

α) Εἶναι πρῶτα πρόκληση στήν κατά γράμμα ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς. Ἡ ἐξέλιξη εἶναι πολύ ἀργή διαδικασία πού δέν μπορεῖ μέ κανένα τρόπο νά συμφιλιωθεῖ μέ τήν ἐξαήμερη δημιουργία τῆς Βίβλου. Οἱ μαρτυρίες ἀπό τά ἀπολιθώματα γιά εἶδη πού ἔχουν ἐξαφανισθεῖ ὑποδεικνύουν μιᾶ μακράν ἱστορία τῆς ζωῆς πάνω στή γῆ, πού οὔτε νά συγκριθεῖ μπορεῖ μέ τά 6000 χρόνια τοῦ Ussher.

β) Εἶναι ὕστερα πρόκληση στήν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια. Προηγουμένως ὁ ἄνθρωπος διακρινόταν ξεκάθαρα ἀπό τήν ὑπόλοιπη φύση. Στή θεωρία τῆς ἐξέλιξης ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται ὡς μέρος τῆς φύσης. Ὁ Δαρβινισμός δέχεται ὅτι ὅπως τά πετρώματα, τά ὄρη καί τά ἄστρα

14. Langdon Gilkey, ὁ.π., σελ. 167.

βρίσκονται σέ συνεχῇ μεταβολή, ἔτσι συμβαίνει καί μέ τήν ἀνθρώπινη ζωή. Καί ὅπως τά διάφορα εἶδη ἔρχονται καί παρέρχονται, ἔτσι συμβαίνει καί μέ τόν ἄνθρωπο.

γ) Εἶναι τέλος πρόκληση καί στήν ὑπαρξη ενός θεοῦ σχεδίου. Ἡ ἐξαιρετικά λεπτομερής ὁργάνωση τῶν ζώντων ὁργανισμῶν πρόσφερε γιά πολλές ἑκατονταετίες τό καλύτερο ἐπιχείρημα γιά τήν ὑπαρξη ενός θεοῦ σχεδίου καί ενός ὑπερφυσικοῦ σχεδιαστοῦ. Μά τό βασικό χαρακτηριστικό τῆς Δαρβινικῆς ἐξέλιξης εἶναι ἡ τύχη. Μεταλλάξεις συμβαίνουν τυχαίως καί, ὡς ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν μεταλλάξεων, ἐμφανίζονται μεταβολές στά χαρακτηριστικά τῶν ὁργανισμῶν. Ἐτσι ἡ φύση ἐφοδιάζεται μέ μιά εὐρεία δυνατότητα ἐπιλογῶν. Μέ αὐτό τόν τρόπο ὁ Θεός ἐξαφανίζεται ἀπό τήν περιοχή τῆς φύσης καί δέν ὑπάρχει ἀνάγκη γιά ἕνα σχέδιο ἢ ἕνα σχεδιαστή. Ὁ Δαρβινισμός φαίνεται νά κάνει τόν ἄνθρωπο τέκνον τῆς τυφλῆς τύχης.

Ἡ ἀντίδραση τῆς Ἐκκλησίας

Πῶς ἀντέδρασε ἡ Ἐκκλησία στή θεωρία τῆς ἐξέλιξης; Βρέθηκε ἔτοιμη νά ἀντιμετωπίσει τίς πιό πάνω τρεῖς προκλήσεις; Ὅπως ἔχουμε σημειώσει, ἐξελικτικές ἰδέες ὑπῆρχαν πολύ πρὶν τόν Δαρβίνο καί κάποιοι ἐκκλησιαστικοί ἄνδρες, ὅπως ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ἐγκολπώθηκαν κάποιες ἀπό αὐτές.

Ἄν ἡ Ἐκκλησία δέν θέλει νά ἀπορρίψει τή θεωρία τῆς ἐξέλιξης, ἢ, καλύτερα ἂν δέν θέλει νά θεωρήσει ὅτι ἡ θεωρία ἀντίκειται πρὸς τίς ἀρχές της, **θά πρέπει νά εἶναι ἔτοιμη νά δώσει ικανοποιητικές ἀπαντήσεις σέ διάφορα θέματα, ὅπως εἶναι:**

α) Ἡ ἡλικία τῆς γῆς καί τοῦ σύμπαντος: Ἡ περιορισμένη χρονικά Βιβλική θεώρηση τοῦ κόσμου χρειάζεται ἐπέκταση, ἂν ἐπιθυμοῦμε νά σκεφτόμαστε γιά βαθμιαία ἀνάπτυξη τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς ζωῆς.

β) Ἡ ἐμφάνιση τῶν σημερινῶν μορφῶν τῆς ζωῆς: Ἡ Ἁγία Γραφή λέει ὅτι αὐτές οἱ μορφές τῆς ζωῆς ἐμφανίστηκαν ἀμέσως, μέσω μιᾶς μοναδικῆς πράξης, τῆς θείας δημιουργίας. Ἡ θεωρία τῆς ἐξέλιξης ἐξηγεῖ τήν ἐμφάνισή τους μέ ἄλλο τρόπο.

γ) Ἡ ἰδέα τῶν σταθερῶν, ἀναλλοίωτων εἰδῶν: Ἡ Βιβλική τοποθέ-

τηση είναι ότι ο Θεός δημιούργησε όλα τα παρόντα είδη φυτών και ζώων, και από τότε αυτά δεν έχουν ουσιαστικά αλλάξει. Αντίθετα το κύριο χαρακτηριστικό της θεωρίας της εξέλιξης είναι μία συνεχής αλλαγή.

δ) Ὁ σκοπός της ανθρώπινης ζωής. Στην Ἀγία Γραφή ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται ὕστερα ἀπὸ μελετημένη ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ. Ἡ Ἀγία Τριάς «συσκέπεται» καὶ ἀποφασίζει: «Ποιήσομεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν» (Γεν. 1,26). Δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος καὶ γιὰ ἓνα σκοπὸ: Νά φτάσει στοῦ «καθ' ὁμοίωσιν», ἀλλὰ καὶ νά ἄρχει «τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν...» (αὐτόθι). Στὴ θεωρία τῆς εξέλιξης, ὅμως, ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τύχης καὶ τῶν ἀδίστακτων νόμων τῆς ἐπιβίωσης.

ε) Ἡ ἰδέα τῆς Θείας Πρόνοιας. Στὴ Γραφή ὁ Θεὸς μεριμνᾷ ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ στρουθία: «Ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά» (Ματθ. 6, 26). Τὸ ἴδιο κάνει καὶ γιὰ τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ. Ἀντίθετα «ἡ ἐπιβίωσις τοῦ ἰσχυροτέρου» εἶναι ἡ κύρια ἀρχὴ τῆς εξέλιξης.

Εἶναι φανερό πὼς τὰ πρῶτα τρία θέματα διαφέρουν ριζικὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο. Τὰ πρῶτα ἀναφέρονται στὴν ἰδέα τῆς εξέλιξης πού ἦταν ἀποδεκτὴ σὲ πολλοὺς χριστιανούς καὶ πρὶν τὸν Δαρβίνο. Τὰ τελευταῖα, ὅμως, ἀναφέρονται στὴν αἰτία τῆς εξέλιξης καὶ τὸν σκοπὸ πού τὴν διέπει, πρᾶγμα πού κάνει τὸ πρόβλημα πιο πολὺπλοκο.

Ἡ θεωρία τῆς εξέλιξης, ὅπως προτάθηκε ἀπὸ τὸν Δαρβίνο, συνυφαίνει ἐπιστημονικὲς παρατηρήσεις καὶ φιλοσοφικὲς ἀντιλήψεις καὶ ὁδηγεῖ στοῦ γνωστὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων Ἐπιστήμης καὶ Φιλοσοφίας ἢ Θρησκείας, στοῦ ὁποῖο ἀναφερθήκαμε ἀναλυτικὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ βῆμα πρόπερσι. Ὅπως συμπεράναμε τότε, **ἡ Ἐπιστὴμὴ ὡς τρόπος ἔρευνας δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ ἓνα γεγονὸς μέ θρησκευτικούς ὅρους, δηλ. ὡς ἔργο τοῦ Θεοῦ. Ἀντιλαμβάνεται καὶ ἐξηγεῖ ἓνα γεγονός ὡς ἀποτέλεσμα πεπερασμένων αἰτιῶν καὶ ὄχι θείας αἰτίας.**

Ἡ Ἐπιστὴμὴ, ὡς γνωστὸ, δὲν εἶναι πανάκεια. Ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος κι ἡ ἐπιστημονικὴ προσέγγιση ἀφήνουν ἔξω ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς ἔρευνάς τους καὶ δὲν μποροῦν νὰ ἐξερευνήσουν πολλοὺς τομεῖς τῆς πραγματικότητας. **Ἡ Ἐπιστὴμὴ ἀσχολεῖται περιγραφικὰ καὶ ἱστορικὰ μέ τὸν κόσμον, μέ τὰ «πῶς;» καὶ «πότε;», ἐρωτήματα γι' αὐτόν, ὄχι ὅμως καὶ μέ τὰ «γιατί;» καὶ τὰ «γιὰ ποῖο σκοπὸ;» ἐρωτήματα.** Ἡ Ἐπιστὴμὴ

δέν αναφέρεται σέ σκοπό γύρω από τά γεγονότα καί τόν κόσμο¹⁵.

Γιά πολλούς χριστιανούς φιλοσόφους καί θεολόγους, τά ἐρωτήματα, πού προκύπτουν από τά τρία πρῶτα πιά πάνω σημεία, συνιστοῦν πρόκληση στή χριστιανική πίστη μόνον ἂν κάποιος ἐπιμένει στήν κατὰ γράμμα ἐξήγηση καί θεοπνευστία τῆς ᾽Αγίας Γραφῆς, καθὼς καί στήν ἀπόρριψη ὁποιασδήποτε ἀλληγορίας σ' αὐτή. Εἶναι γνωστό, ὅμως, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀποδέχεται τή μεταφορική, ἀλληγορική γλῶσσα τῆς Βίβλου. Ὁ L. Gilkey σημειώνει: «...**Ὅποσδήποτε, δέν εἶναι καθόλου βέβαιο, ὅτι πίστη στόν Θεό ὡς Δημιουργό καί Προνοπή ὅλης τῆς ζωῆς συνεπάγεται ἀναγκαστικά καί πίστη ὅτι ὁ κόσμος ἔχει ἡλικία μόνον ἑξὶ χιλιάδων ἐτῶν καί ὅτι ὅλα τά παρόντα εἶδη ὀνομάστηκαν ἀπὸ τόν Ἀδάμ τίς πρῶτες μέρες**»¹⁶. Καί ὁ Malcolm Jeeves, καθηγητής στό St. Andrew's University, τονίζει, ὅτι «**ἡ γλῶσσα τῆς Βίβλου δέν εἶναι ἡ γλῶσσα καμιάς ἐπὶ μέρους ἀρχαίας ἢ νέας πειραματικῆς ἐπιστήμης. Ἡ Βίβλος δέν μιλά γιά εἶδη, ἀλλά γιά ἀνθρώπους. Δέν εἶναι βιολογική, ἀλλά βιογραφική**»¹⁷. Ὁ R. Bultmann, ἐπίσης, ὑπογραμμίζει, πὼς «σέ τελευταία ἀνάλυση ἡ Π.Δ. ὅταν ἀναφέρεται στή δημιουργία τοῦ κόσμου ἀναφέρεται στήν παρούσα κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου»¹⁸.

Ἀντιμετωπίζοντας τό πρόβλημα τῆς αἰτίας τῆς ἐξέλιξης καί τίς συνέπειές της στή Θεολογία, οἱ θεολόγοι διακρίνουν μεταξύ «**πρωταρχικῆς αἰτίας**» καί «**δευτερεύουσας αἰτίας**». Ἡ Ἐπιστήμη μπορεῖ νά ἀσχολεῖται μόνο μέ τίς «δευτερεύουσες αἰτίες»: Καί ἀσχολεῖται, ὡς γνωστόν, ἡ ἐπιστήμη μέ ἐξηγήσεις φαινομένων καί γεγονότων μέ ὅρους φυσικῶν νόμων καί φυσικῶν ἐμπειριῶν. **Οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ, ὅμως, στή φύση δέν μποροῦν νά γίνουν τμῆμα ἢ μέρος μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐξήγησης. Καί μιὰ ἐπιστημονική ἐξήγηση ἐνός γεγονότος δέν μπορεῖ νά ἀποκλείσει τή δράση ἢ τὴν αἰτιότητα τοῦ Θεοῦ.** Ἐχει

15. Χωρεπισκόπου Ἀρσινόης Γεωργίου: «Θρησκεία καί Ἐπιστήμη στίς μέρες μας. Πορεία σύγκρουσης ἢ συμπόρευσης;», εἰς περιοδικό «Ἀπόστολος Βαρνάβας», 2003, σελ. 467.

16. Langdon Gilkey, ὁ.π., σελ. 167.

17. «Real Science and Real Faith», ὁ.π., σελ. 153.

18. R. Bultmann, «Primitive Christianity», New York, Meridian Books, 1956, p. 18.

λεχθεῖ χαρακτηριστικά ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου μπορεῖ νά πιστοποιήσει τήν ἀπουσία τοῦ Θεοῦ ἀπό τό σύμπαν τόσο, ὅσο μπορεῖ νά πιστοποιήσει καί τήν παρουσία του ἕνα ἀναλυτικό ἐργαστήριο. Ὑπόκειται ὁ Θεός σέ ἀνάλυση γιά νά ἀνιχνευθεῖ;

Ὁ Θεός ὡς πρωταρχική αἰτία ἐργάζεται διὰ τῶν δευτερευουσῶν αἰτιῶν, τίς ὁποῖες περιγράφει ἡ Ἐπιστήμη. Τέτοιες δευτερεύουσες αἰτίες εἶναι π.χ. οἱ φυσικοὶ νόμοι. Ὁ Philip Haeking λέει στό θέμα αὐτό, ὅτι μέ τή θεωρία τῆς ἐξέλιξης «μποροῦμε νά ἔχουμε μίαν ἐπιστημονική ἀντίληψη τοῦ μηχανισμοῦ, μέ τόν ὁποῖο ἔχουν προέλθει ἡ γῆ καί ἡ ζωή σ' αὐτήν, ὅπως τά ξέρουμε σήμερα· ἀλλ' **εἶναι ἐκτός τῶν ὁρίων τῆς Ἐπιστήμης νά μᾶς πεῖ γιατί ὁ κόσμος καί τό ἀνθρώπινο εἶδος εἶναι ὅπως εἶναι**»¹⁹. Μέ ἄλλα λόγια ἡ Ἐκκλησία, οἱ θεολόγοι καί οἱ θρησκευόμενοι ἄνθρωποι, σύμφωνα μέ τούς πύθων πάνω συγγραφεῖς, δέν ἔχουν κανένα πρόβλημα νά δεχτοῦν ὅτι ὁ Θεός θά μπορούσε νά χρησιμοποιήσει τήν ἐξελικτική διαδικασία ὡς τήν μέθοδο, μέ τήν ὁποία δημιούργησε τόν κόσμο. **Ὁ Θεός εἶναι ὁ Δημιουργός, ἡ ἐξέλιξη θά μπορούσε νά ἦταν ἡ μέθοδος πού χρησιμοποιήσε.**

Ὁ Ἀρθουρ Ρεακό σημειώνει, ὅτι, «ἂν ἀποδεχόμαστε τόν Θεό ὡς δημιουργό ἑνός τέτοιου ἐξόχου σύμπαντος, θά πρέπει νά τονίσουμε ὅτι Αὐτός ἐργάζεται ἀκόμα, συνεχῶς, μέσα στό σύμπαν μέ τίς διαδικασίες τοῦ φυσικοῦ κόσμου»²⁰. Κι ὁ Ronald Cole-Turner ἐπιμένει ὅτι **«ἡ δημιουργία διὰ τῆς θείας δυνάμεως δέν εἶναι στατική ἀλλά δυναμική καί ἐν ἐξελίξει... Ὁ Θεός χρησιμοποιεῖ φυσικές διαδικασίες μέσα ἀπό δισεκατομμύρια χρόνια ἐξέλιξης καί διὰ μέσου αὐτῶν τῶν διαδικασιῶν δημιούργησε τόν κόσμο**»²¹. Ὁ Turner προχωρᾷ περὶ σσότερο καί λέει πῶς **οἱ θεωρίες τῆς ἐξελικτικῆς Βιολογίας μᾶς βοηθοῦν καλύτερα νά ἀντιληφθοῦμε τήν ἀνέλιξη τοῦ θείου σχεδίου εἰς τόν κόσμο**. Λέει ὅτι τό βασικό σημεῖο εἶναι πῶς οἱ Χριστιανοί ὁμολογοῦν πίστη σ' ἕνα Θεό τοῦ ὁποῖου ὁ σκοπός ὑπερβαίνει τίς διαδικασίες τῆς φύσεως. Καί συνεχίζει: «Γιά νά πετύχει αὐτό τό σκοπό, ὁ Θεός ἐμπλέκεται στίς ἴδιες φυσικές διαδικασίες, χρησιμοποιώντας τες

19. «Real Science and Real Faith», ὁ.π., σελ. 9.

20. «The New Faith - Science Debate», Edited by John Magnum, 1989, p. 13

21. ὁ.π., σελ. 71.

ὅπως ὁ ζωγράφος χρησιμοποιεῖ τὰ χρώματα κι ὁ ποιητής τὶς λέξεις...
**Ὁ Θεός δὲν ταυτίζεται μὲ τὴ φύση, ἀλλὰ ἐργάζεται διὰ τῆς φύσεως
 γιὰ νὰ πετύχει ἓνα ἀνώτερο σκοπό»²².**

Κάτω ἀπὸ τὸ φῶς αὐτῆς τῆς ἐρμηνείας, οἱ θεολόγοι ἐπιμένουν ὅτι ὁ Θεός ἐλέγχει γεγονότα τὰ ὁποῖα, σύμφωνα μὲ τὸν Δαρβίνο, φαίνονται νὰ εἶναι τυχαῖα. Ὁ William Polard ἐξηγεῖ, ὅτι **ἡ τυχαία ἢ συμπτωματική συνάντηση δύο ἀσχετῶν αἰτιωδῶς μεταξύ τους γεγονότων, μπορεῖ κάλλιστα νὰ εἶχε διευθετηθεῖ ἀπὸ τὴ Θεία Πρόνοια**²³.

Ἀπὸ μιὰν ἐκτενὴ Δυτικὴ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ θέματος, βλέπουμε ὅτι οἱ περισσότεροι σύγχρονοι θεολόγοι δὲν ἔχουν πρόβλημα νὰ ἀποδεχτοῦν τὴ θεωρία τῆς ἐξέλιξης ὡς μιὰν πιθανῶς ἀκριβῆ περιγραφή τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ἡ ζωὴ ἔχει ἀναπτυχθεῖ. Στὴν ἰδιαίτερη περίπτωση τοῦ ἀνθρώπου, ὅμως, ἐπιμένουν ὅτι **ἡ θεωρία τῆς ἐξέλιξης ἐνῶ ρίχνει, πιθανῶς, φῶς, στὴν σωματικὴ ὑπόστασή του, δὲν προσφέρει μιὰ συνολικὴ περιγραφή του σὲ ὅλες τὶς διαστάσεις τῆς ὑπαρξῆς του. Ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται ὅχι μόνον ὡς ζῶο πού προῆλθε ἀπὸ τὴ φύση, ἀλλὰ καὶ ὡς τέκνον Θεοῦ, δημιουργηθέν κατ' εἰκόνα Του. Ἡ ἐξέλιξη, λοιπόν, εἶναι δυνατόν νὰ ρίχνει φῶς στὴ σωματικὴ προέλευση τοῦ ἀνθρώπου, κρίνεται ὅμως ἀνεπαρκὴς γιὰ νὰ δώσει λύση στοῦ πρόβλημα τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ ἀκόμα καὶ κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις, πίσω ἀπὸ κάθε σκαλοπάτι τῆς ἐξέλιξης ἡ Θεολογία ἀναζητεῖ τὸν Θεὸ καὶ τὴ Θεία Πρόνοια. Ἡ ἐξέλιξη εἶναι μιὰ ἐπιστημονικὴ ἰδέα καὶ ὡς τέτοια δὲν θεωρεῖται οὔτε ὅτι συγκρούεται μὲ τὴν χριστιανικὴ πίστη, οὔτε ὅτι εἶναι καθοριστικὴ θεολογικῶν ἐνοιῶν.**

Οἱ Χριστιανοὶ ἐπιστήμονες, ἐπίσης, ὑπερασπιζόμενοι τὴ θέση τῆς Ἐκκλησίας, ὑποδεινύουν τὶς ὁμοιότητες τῆς Βιβλικῆς ἐξιστόρησης τῆς Δημιουργίας καὶ τῆς θεωρίας τῆς ἐξέλιξης. Θὰ ἀναφερθῶ σὲ τρεῖς ἀπ' αὐτοὺς μὲ πολλὴ συντομία:

Ὁ Colin Humphrey διευκρινίζει ἐκεῖνο πού ἡ Βίβλος καὶ ἰδιαίτε-

22. ὁ.π., σελ. 72-73.

23. Wiliam Pollard, «Chance and Providence», New York, Charles Scribner's Sons, 1958, chapter 3.

ρα ἡ Γένεση διδάσκουν γιά τό σύμπαν καί τόν ἄνθρωπο. Θεωρεῖ τήν περιγραφή τῆς Γένεσης ὡς ἓνα εἶδος παραβολῆς πού ἀποκαλύπτει μεγάλες καί θεμελιώδεις ἀλήθειες, τόσο γιά τό σκοπό τοῦ Θεοῦ, ὅσο καί τή φύση τοῦ ἀνθρώπου, χωρίς καμιά ἀξίωση νά ἐρμηνευθεῖ αὐστηρά κατά λέξη. Ὁ Humphrey λέει ὅτι ἡ κύρια διδασκαλία τῆς Ἀγ. Γραφῆς εἶναι ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὁ δημιουργός. Ἡ πρώτη πρόταση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι ξεκάθαρη: «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός τόν οὐρανόν καί τήν γῆν». Ἐπὶ πλεον σέ πολλά χωρία τῆς Βίβλου διαβάζουμε ὅτι ὁ Θεός ὄχι μόνο δημιούργησε τό σύμπαν, ἀλλ' ἐπίσης ὅτι προνοεῖ γι' αὐτό, τό διακρατεῖ καί τό συντηρεῖ συνεχῶς. Ἄλλη, ἐξίσου σημαντική διδασκαλία τῆς Βίβλου εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα ἀναπόσπαστο μέρος τῆς φύσεως, γέννημα τῆς γῆς. Ἡ Γένεση εἶναι πάλιν ξεκάθαρη: «Καί εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος...» (Γεν. 1, 24) καί παράλληλα: «Ἐπλασεν ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον, κοῦν ἀπὸ τῆς γῆς» (Γεν. 2, 7). **Ἡ Γένεση παρουσιάζει τόν ἄνθρωπο καί τὰ ἄλλα ζῶα νά ἔχουν παρόμοια καταγωγή, τό κῶμα. Ὑπάρχει μιά ἐνότητα, κάτι τό κοινό σέ ὅλα, ζῶα καί φυτά. Αὐτό δέν εἶναι καί μιά βασική ἰδέα τῆς θεωρίας τῆς ἐξέλιξης;**

Ἡ Γένεση διδάσκει ἀκόμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ κορύφωση τῆς δημιουργίας. Ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ τελευταία ὅλων. Γίνεται τήν ἕκτη ἡμέρα καί μάλιστα πρὸς τό τέλος τῆς. Ὁ Humphrey λέει, ὅτι καί μέ ἐπιστημονικούς ὅρους ὁ ἄνθρωπος εἶναι, ἐπίσης, ἓνα ἀπὸ τὰ πιό πρόσφατα προϊόντα τῆς ἐξέλιξης.

Στὴν περίπτωση τῆς νοημοσύνης ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται στὸ ἀνώτατο σημεῖο τῆς ἐξελικτικῆς πυραμίδας. Ἡ μοναδικότητα τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται καί στὴν Βίβλο ἀπὸ τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς δημιουργίας του: Ὁ Θεός ἐδημιούργησε τόν ἄνθρωπο «κατ' εἰκόνα Του» (Γεν. 1,26).

Ἡ ὁμιλία εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικό τοῦ ἀνθρώπου καί μόνον. Ὁ Ἀδάμ ὀνόμασε τὰ ζῶα (Γεν. 2,20) καί μίλησε μέ τόν Θεό (Γεν. 3,10). Ἡ θεωρία τῆς ἐξέλιξης ἀποδέχεται τὴ μοναδικότητα τοῦ ἀνθρώπου κατά τόν ἴδιο τρόπο.

Ὁ Humphrey τελειώνοντας ἐπαναλαμβάνει ὅτι «παρόλο πού μερικὲς ὀψεις τῆς ἐξέλιξης φαίνονται νά εἶναι τό ἀποτέλεσμα τύχης, πολλοὶ Χριστιανοὶ πιστεύουν ὅτι ὁ Θεός βρίσκεται σέ κάθε βῆμα τῆς ἐξέ-

λιξης. Ὁ Θεός βρίσκεται σέ δράση. Ἐχει ἓνα σχέδιο κι ἓνα σκοπό καί ἡ ἐξέλιξη εἶναι ὁ τρόπος πού ἐπέλεξε γιά νά κάμει τή δημιουργία του. **Ἄν ἡ ζωή προῦλθε ἀπό μίαν ἀρχέγονη σούπα, τότε ὁ Θεός ἦταν ὁ ἀρχιμάγειρας**²⁴.

Κατά παρόμοιο τρόπο ὁ καθηγητής Hanbury Brown γράφει ὅτι **«ἡ ἐξιστορήση τῆς Βίβλου διαφωτίζει ὅχι πῶς ἀκριβῶς δημιουργήθηκε ὁ κόσμος, ἀλλά ὅτι πίσω ἀπό τή δημιουργία ὑπάρχει μιὰ θεία παρουσία κι ἓνας σκοπός**²⁵.

Ὁ Sam Berry, βιολόγος καί ὑποστηρικτής τῆς θεωρίας τῆς ἐξέλιξης, καθηγητής τῆς Γενετικῆς στό Πανεπιστήμιο τοῦ Λονδίνου, τονίζει, ὅτι: «Ἡ ἀφήγηση τοῦ βιβλίου τῆς Γένεσης γιά τή δημιουργία τοῦ κόσμου συνιστᾷ μίαν πρόοδο ἀπό τό μηδέν, ἢ ἀκριβέστερα ἀπό τόν Θεό μόνον, μέσω γεωλογικῶν καί βιολογικῶν μεταβολῶν, στό ἀνθρώπινο εἶδος. **Πουθενά στή Βίβλο δέν ἀναφέρονται οἱ μηχανισμοί πού χρησιμοποίησε ὁ Θεός.** Καί δέν ὑπάρχει καμιά Βιβλική δικαιολογία πού νά ἀρνεῖται ἢ νά ἀποκλείει διασύνδεση τῆς καταγωγῆς μας πρὸς τὰ ζῶα. Τό σημαντικό εἶναι ὅτι εἴμαστε ὑπεύθυνοι ἀπέναντι στό Θεό κατά ἓνα τρόπο διαφορετικό ἀπ' ὅ,τι ἡ ὑπόλοιπη δημιουργία²⁶.

Ὡς συμπέρασμα τῶν ὅσων ἀναφέραμε πιο πάνω, γιά τίς σχέσεις τῆς χριστιανικῆς πίστεως πρὸς τή θεωρία τῆς ἐξέλιξης, θά μπορούσαμε νά ποῦμε ἀπό τήν ὀπτική γωνία ἑνός πιστοῦ ὅτι: Γιά τόν Χριστιανό οἱ ἀναζητήσεις καί οἱ ἔρευνες τῆς ἐπιστήμης γενικά, καί οἱ ἀναζητήσεις τῆς θεωρίας τῆς ἐξέλιξης εἰδικά, δέν συγκρούονται μέ τήν πίστη του. Ὁ ἐπιστήμονας μελετᾷ τὰ πεπερασμένα αἷτια διὰ τῶν ὁποίων ὁ Θεός ἐνεργεῖ στόν κόσμο. Οἱ χριστιανοί δέν πρέπει νά ἐκπλήσσονται ὅταν ὁ ἐπιστήμονας μέ τή μέθοδο πού χρησιμοποιεῖ μπορεῖ νά διαπιστώσει τήν ὕπαρξη μόνον αὐτῶν τῶν πεπερασμένων αἰτίων καί δέν ἀνακαλύπτει τή δράση τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο. Στήν Ἐπιστήμη, ἀπό τή φύση τῆς, δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἢ νά ἀνακαλυφθεῖ κάτι πού νά συγκρούε-

24. Colin Humphrey's, «Creation and Evolution», Studies in Christianity and Science, Oxford University Press, 1985, p.p. 40-42.

25. Hanbury Brown, «The Wisdom of Science», Cambridge University Press, 1986, p. 162.

26. «Real Science and Real Faith», ὁ.π., σελ. 186.

ται μέ μία μεταφυσική αντίληψη γιά τήν προέλευση τῆς ζωῆς ἢ μέ τό θρησκευτικό δόγμα περί δημιουργίας.

Πάνω ἀπ' ὅλα, **μιλώντας γιά τή θεωρία τῆς ἐξέλιξης, πρέπει νά 'χουμε ὑπόψη μας πώς πρόκειται γιά μία ἐπιστημονική θεωρία καί ὄχι γιά ἓνα ἀποδεδειγμένο γεγονός.** Ἕνας σημαντικός ἀριθμός ἐπιστημόνων δέν ἀποδέχονται τή θεωρία τῆς ἐξέλιξης. Ὁ Δρ. Duane Gish, στό βιβλίο του «Ἐξέλιξη; Τά ἀπολιθώματα λένε ὄχι», ἀρνεῖται τήν ἰδέα τῆς ἐξέλιξης, ἐπειδή δέν ὑπάρχει μία συνέχεια στά ἀπολιθώματα. Δέν ὑπάρχουν πληροφορίες, ἀπό τά ἀπολιθώματα, γιά τό ἐνδιάμεσο στάδιο δύο εἰδῶν²⁷.

Ἡ Ἐκκλησία, βέβαια, διατηρεῖ πάντα μία ἀπόσταση ἀπό τίς ἐπιστημονικές θεωρίες, ἀκόμα κι ἂν αὐτές φαίνονται νά τήν βολεύουν. Ἡ παρατήρηση τοῦ Mascall εἶναι πολύ διδακτική: **«Ἡ Θεολογία, πού παντρεύεται τήν Ἐπιστήμη τοῦ σήμερα, ὅπωςδήποτε θά καταστεῖ κή-ρα αὔριο»**²⁸. Κι αὐτό ὄχι γιατί ἡ Ἐπιστήμη θεωρεῖ ὅτι πάντα εἶναι ὀρθή, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπειδή πάντα ἐπιφυλάσσει στόν ἑαυτό της τό δικαίωμα νά ἔχει κάμει λάθος, καί νά μπορεῖ νά ἀντικαταστήσει ἀργότερα μία θεωρία της μέ μιάν ἄλλη πού νά ἀνταποκρίνεται καλύτερα σέ νέα δεδομένα.

Ἔτσι καί στήν περίπτωση αὐτή. Χριστιανισμός καί Ἐκκλησία δέν ταυτίζουν τόν ἑαυτό τους μέ τή θεωρία τῆς ἐξέλιξης. Ὅπως λέει καί ὁ Sam Berry, «οὔτε ἡ ἀποδοχή οὔτε ἡ ἀπόρριψη τῆς ἐξέλιξης ἔχει κάτι νά κάμει μέ τή σωτηρία καί τήν προσωπική σχέση μας μέ τόν Χριστό»²⁹.

27. «Duane T. Gish, «Ἐξέλιξη; Τά ἀπολιθώματα λένε ὄχι». Μετάφραση: Βασιλείου Βασιλοπούλου, Πρέβεζα 1988, Κεφάλαιο Ζ', σελ. 169-171.

28. Hanbury Brown, «The Wisdom of Science», Cambridge University Press, p. 174.

29. «Real Science and Real Faith», ὁ.π., σελ. 185.